

Загадай бажання

Василь Костін

СТЕЖИНА ДО ЗІРОК

Студентський роман
у двох книгах

Книга перша

Київ
2020

**УДК 821.161
К72**

Серія «Загадай бажання»

Костін В.

К72 Стежина до зірок : роман. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. — 462 с.

ISBN 978-617-7910-79-3

У романі розповідається про те, як простий сільський хлопчина, в ранньому дитинстві втратив батька, пізнав нужду і нестатки, загоряється мрією стати артистом. Проявивши настирливість, енергію і завдяки збігу обставин він вступає в одне з кращих музичних навчальних закладів столиці.

Автор зачіпає багато в чому загадкові проблеми здібностей, таланту, геніальності, деякі педагогічні аспекти. Студентські будні, шліфування людини, виховання почуттів, «... і торжество, і натхнення, і життя, і сльози, і любов ...»

УДК 821.161

ISBN 978-617-7910-79-3

© Костін В., 2020

© Видавництво Ліра-К, 2020

*Сердечним друзям, вчителям
і однокласникам, з любов'ю!*

Пам'ять серця

Замість прологу

Місто війнуло в обличчя морозною свіжістю зимового вечора, — гамірне, виблискуюче вогнями ліхтарів, реклам і вікон у ледве вгадуваних силуетах будинків, що здавалися висячими над землею в холодному повітрі. Морозний вітерець приємно лоскотав розпашіле обличчя. Костя вийшов на привокзальну площу, дививсь на вечірнє місто і намагався впізнавати його. Знайомий гул міста, нескінченний потік людей, що кудись поспішають, воно зустрічало його непомітно і байдуже, як і тисячі інших людей, що приїжджають сюди.

«Невже пройшло стільки років?!» — з якимсь здивуванням і легким смутком, що виринув з глибини душі, подумав Костя. Якось з головою потонув у бурхливому потоці подій, навіть і не намагаючись спливати на поверхню: училище, консерваторія, театр, естрада, робота за кордоном. Тепер ось знову в Москві. Здавалося, тільки вчора він залишив це місто, яке стало для нього знайомим і близьким. Від'їжджаючи на канікули, він починав сумувати за ним; за цими гамірними вулицями, за широкими бульварами, тихими скверами, величезними вітринами магазинів, за нічним яскравим блиском реклам. Щось манило його сюди, в цей нескінченний гомінкий людський потік. Тепер, після довгої розлуки, він зустрічався з ним, ніби зі старим другом, і якась тиха, світла радість і смуток піднімалися в душі.

Ось довгий ряд афіш на привокзальній площі. Пройшовши повз них, Костя вже намірився перейти на ту сторону, але розливчастий свисток міліціонера, немов насміхаючись, повернув його на тротуар. Міліціонер махав рукою в бік переходу. У Кості раптом пропала охота переходити вулицю, і він вже повернув до готелю.

Прийму душ, — з якимсь легким блаженством подумав він, вже відчуваючи під собою прохолоду свіжої хрусткої білизни, — відпочину, а завтра, неспішно, подивлюся місто, навідаюся до друзів. В запасі ще залишався деньок-другий.

Афіші рябили іменами, відомими і невідомими, звали в концертні зали, театри, на катки, в лекторії; солісти, хори і естрадні колективи, тематичні вечори і лекції з історії. Аж ось — БОЛЬШОЙ ЗАЛ КОНСЕРВАТОРІЇ. Вокальний вечір. Співає Заслужена артистка Республіки СВІТЛАНА ДАШИНА.

Дашина? Світла?! Подивився на число. 24 січня. Костя неуважно став перебирати в пам'яті числа. — Так це ж сьогодні! — трохи не скрикнув від несподіванки. Ще не зовсім розуміючи, що збирався робити, він швидко глянув на годинника, хоча точно знав початок усіх концертів у Большому залі: 19-30. — Світлана співає сьогодні?!

На годиннику було 19-05. Костя кинувся на стоянку таксі. Там стояла довжелезна, похмура черга.

— Громадянку, вам куди? — запитав, захекавшись, у передньої манірної пані.

— А вам що за діло? — скривила вона глузливо густо підфарбовані губи. — До міністра на чай!

— Ви не поступитеся мені таксі? Треба ось так, розумієте! Концерт. Знайома виступає. Однокурсниця. Давно не зустрічалися!

Черга незадоволено загуділа.

— Молодий чоловіче, майте совість, ми теж живі люди, усі поспішають, станьте в чергу.

— Неподобство! — обурився огрядний чоловік у окулярах, — що за молодь тепер пішла. Прибіг, тут миттю йому подавай карету!

— З портфелем, бачили, артист знайшовся, — уїдливо усміхався інший. — Бачили? — Міністр. Ну, цього треба про-

пустити. Поспішає. Знайома у нього виступає. Та вас таких знайомих у неї!.. зна-йо-ма.

Костя безнадійно махнув рукою. Раптом у натовпі пройшов якийсь шумок і шепіт.

— Мужчина, пробачте, можна попросити у вас автограф? — звернулася до нього молоденька дівчина, трохи бентежачись, з юнацькою безпосередністю.

— Так, звичайно.

Він безнадійно стояв збоку. Деякі стали здивовано і недовірливо дивитися в його сторону. «Хто? Це той самий, Климов?»

Підійшло таксі.

— Молодий чоловіче, сідайте будь ласка, — сказала перша пані великодушно, — я не дуже поспішаю.

— Та напевно вже не треба, я все одно запізнився.

— Та сідайте ж, ну що ви такий нерозторопний.

Черга вже переживала за нього, навіть уїдливіший чоловік в окулярах, співчутливо спостерігав цю сцену, і на його обличчі промайнула тінь добродушності.

— Ну, спасибі, велике спасибі!

— Товаришу, давай швидше до консерваторії, спізнююся!

Костя плюхнувся на заднє сидіння.

— Слушай, зачем спешіш? — водій з кавказьким акцентом, різко рвонув з місця.

— На весілля! — пожартував Костя.

— Ну, на свадбу прієхат нікогда не позна, ішо і штрафную наллют, — торохтів водій весело, звичним рухом ведучи машину на граничній швидкості.

— Дашина співає сьогодні в БЗК. Може, чули?

— А как же, слишал. Большой театр посещаю акуратно, — сказав він, як про щось звичне і повсякденне. — Красавіца, вах, і голос чудесний, — додав він, прицокнувши язиком.

«Напевно, вона заміжня, — подумав Костя. І здивувався цьому. — А чому вона не має бути заміжня?» Він мовчав, занурившись у свої думки. Намагався уявити її і не міг. Яка вона тепер? Вона посміхалася йому, ніби уві сні, і він боявся поворушитися, щоб не потривожити це видіння.

Вона посміхалася йому звідти, з далекого напівзабутого дня, як з потемнілої фотокартки, де навіки відбилася мить

життя. Її очі. Він більше нічого майже не пам'ятав, тільки одні очі. Блакитнувато-димчасті, трошки хитруваті, або по-жіночому кокетливі. Вії відтіняли їх, і вони здавалися глибокими і джерельно-прозорими, і немов якісь невидимі промені струмували з них, обволікаючи дивною силою, розливаючи по усьому тілу гарячу хвилю пристрасті. Хотілося розчинитися в них. З-під усього цього раптом проявлявся її неясний образ. Він був майже невиразний в тій далекій глибині пам'яті, затьмарений гарячим маревом почуття, але він знав, що це щось прекрасне, добре і досконале.

Вона була дуже симпатичною і мала красивий голос. Костя слухав на вечорах її із захватом. Звичайно, просто отримати її визнання або дружбу, було б престижно. Бо тоді ми не дуже дивилися на одяг, і багато хто був одягнений більше ніж скромно, хоча при цьому акуратність не знімалася з рахунків. І це було, можливо, майже ідеальні стосунки між людьми, як ніде, втім, пізніше. У нас був свій ідеальний світ, в якому ми жили за його правилами і законами.

Вона дуже подобалася йому. А часом це були зовсім не жарти для нього. Костя сохнув за нею, ходив назирці, писав вірші і листи, а вона, схоже, була до нього байдужа. Він, напевно, не подобався їй. Але навіть ті неясні рухи з її боку, здавалося, таїли в собі щось дуже важливе для нього, а вона просто боялася признатися в цьому не лише комусь, але навіть собі самій.

А отримати у відповідь «так» від Світли Дашиної, було б само по собі помітним. В усякому разі, багато хто цінував її належним чином. Він був, звичайно, максималістом і не хотів розуміти, що не входить в її плани. І всі їх стосунки з нею зводилися до безглузвих залицянь, коротких непевних перемовок, що не мали нічого спільного з його почуттям закоханості і обоювання. Але це стало ясно потім, коли промайнув час, захоплюючи їх іншими справами і людьми.

За вікном вгадувалися знайомі види, і багато чого вже змінилися. Ось вона, Свєтка Дашина, — відома артистка! Він хотів уявити її зараз і не міг. Уявлялася пані, що злегка поповніла, у довгій виблискуючій сукні, з білим в'юнким волоссям. Але це уявлялося якось неясно, немов у тумані.

— Приїхали! — сказав голосно водій.

Костя навіть здригнувся, якимось разом звільняючись від легкого напівзабуття.

— Чєво медліш, савсем опоздаєш, — підганяв водій.

Швидко розрахувавшись з таксистом, Костя майже побіг до знайомого під'їзду з колонами.

У касах квитків не було. «Зайду до адміністратора», — подумав він.

— Здрастуйте. Як би мені потрапити на концерт, га? Прямо з поїзда ось, запізнився. Квитки в касі кінчилися. У вас якого-небудь квиточка не знайдеться?

— Стійте, стійте. Климов Костянтин Михайлович? Здрастуйте! — він, привітно посміхаючись, зробив крок назустріч. — Як же, як же, знайдеться, — говорив він, міцно потискуючи руку, — знайдемо вам відмінне містечко. Права ложа вас влаштує?

— Ні. Навіщо? Я хочу вгору, згадати студентські роки.

Він розвів здивовано руками:

— Вольному — воля! Вас провести?

— Ні, не треба, спасибі.

Костя майже вибіг, швидко попрощавшись.

— Контрамарку візьміть про всяк випадок! — гукнув той навздогін. — І заходьте після концерту, — почув Костя вже за дверима.

— На самий верх, — сказала бабуся-контролер, ткнувши пальцем у стелю, немов посилала до самого Господа Бога.

Зал, яскраво освітлений вогнями люстр, збуджено гомонів, нетерпляче чекаючи чогось нового, несподіваного і радісного. Вгорі було вільніше, і Костя знайшов місце біля самого краю першого ярусу. Справа дрімали якісь дві древні бабусі — шанувальники талантів, завсідники концертних вистав. Костя з легким хвилюванням і теплотою в душі оглядав цей зал. Сцена з органом до самої стелі без куліс і завіси, портрети знаменитих композиторів по стінах залу. Він знав цей зал і зі сцени, виступав кілька разів, коли ще вчився тут в училищі, а потім, будучи вже студентом Київської консерваторії, приїжджав сюди на конкурс вокалістів. Але чомусь з більшою теплотою і з якимсь легким смутком згадувалося, коли ще студентом тут, нагорі, він слухав корифеїв.

Згадався той вечір. Він сидів тут, на балконі, і чекав виступу Світли. Хвилювався, напевно, не менше, ніж вона. Тоді вона співала дует з хлопцем з їх курсу, знайомим йому ще з часу служби. Вона була в темній недорогій сукні помірної довжини, як наставляла наша директриса, без цих «зірочок», ще несміла, стримуючи хвилювання, стояла побіч роялю. І зал ще зовсім не знав її, він тільки злегка пожвавився, почувши, що її героїня її тезка. Костя сидів, спостерігаючи згори за сценою, із завмиранням серця вдивляючись в кожен її рух.

Він слухав її, стежив за кожним жестом, і йому було чомусь гірко. Він хотів, щоб хоч частка тієї пристрасності, того найбільшого блаженства, яке вона дарувала залу, належала йому, Кості. Він сумував, відчуваючи, що вона ще більше віддаляється від нього. Він ревнував її до пісні, і любив її в ній ще більше.

Зал напружено нетерпляче шумів, яскравий, в очікуванні свята.

Ось вона вийде зараз. Яка вона? Така ж проста відверта і пристрасна на сцені, якою він пам'ятав її?

Сцена засвітилася. Зал насторожено прикипів. Легке хвилювання затріпотіло в грудях, немов легкий вітерець ворухнув листям дерева. Зал чекав її, кожна його частинка хотіла чогось свого: побачити улюблений образ, почути прекрасний голос, відчутти пристрасність душі, помилуватися неповторним жестом, трепетати під божественною посмішкою, відчуваючи на собі чарівливий погляд блакитних очей... Костя знав усе це в ній і хотів усього цього разом.

Вийшла ведуча, гучно простукавши каблуками по сцені. Зал поступово стих і завмер в очікуванні. «Виступає солістка Большого театру Союзу РСР, заслужена артистка республіки Світлана Дашина», — карбувала ведуча з якоюсь гордістю, немов говорила про себе.

Зал раптом шкварнув оплесками, немов вибухнув довго тліючий заряд.

Вона вийшла, струнка, легкою ходою, в довгій чорній сукні, тепло посміхнулася залу. Вогні прожекторів і фотоспалахів відбивалися на виблискуючій сукні гостренькими промінчиками, немов крихітні зірочки спалахували на мить і гасли. А зал бушував і радів, і щось гукав.

Костя увесь подався вперед, але було все ж далеко до сцени і очей не було видно. Він відразу ж пошкодував, що відмовився від місця в ложі. Вона стояла на сцені, що сяяла у світлі прожекторів, і дивилася в зал. Він знав її цей зал, але чи любив він так, як любив її Костя. З висоти балкона він вдивлявся в знайомі риси. Вона здавалася звідси маленькою, далекою і зовсім чужою, як і в житті...

Світлана співала, злегка подаючись вперед, немов хотіла злитися із залом. Вона належала йому, а він, сам того не помічаючи, зачаровувався нею і наповнювався блаженством.

Ось знайомі жести, тільки, мабуть, без тієї юної нестримної поривчатості і пристрасності, тієї душевної, майже дитячої відвертості. Тепер це було все витонченіше, вишуканіше, хоча трохи скупіше, але, проходячи через призму сприйняття залу, воно виблискувало дорогоцінними благородними гранями. Якщо тоді був алмаз, то тепер діамант. Він більше любив алмаз. На сцені вона була прекрасна і недосяжна. Костя відчув, як в душі заструмувало щось тепле гіркувато-терпке, як міцний напій і ніби легким хмелем ударило в голову нечіткими спогадами минулого...

Усе розчинилося в минулому, засипалося пилом років. Залишилася тільки пам'ять серця, та декілька старих зошитів, списаних дрібним нерівним почерком.

Перший зошит

Формула музики

«Тепер, нарешті, ми оживаємо, проте за природою людською ліки діють повільніше, ніж хвороби, і як тіла наші ростуть повільно, а руйнуються швидко, так і таланти легше задушити, ніж породити або навіть оживити, тому що і бездіяльність теж має свою сладість, і ледарство, ненависне спочатку, теж стає приємним».

Тацит. Життя Агриколи.

Я не зостався, на випускний вечір. Забрав диплом, зібрав речі, попрощався з друзями і поїхав із хлопчиком-підлітком, сином знайомих земляків, які відправили його на літо відпочивати до родичів.

Чому не залишився? Чи грошей було обмаль, чи то не було в що пристойно одягтися, чи може пересиченість усим цим до тої межі, коли сприйняття тупіє й усе стає сірим, однотонним, бридким і хочеться вирватися, вихопити клапан відчуттів, вдихнути нове, свіже повними грудьми, коли відчуваєш, як розпрямляється кожна частинка тіла і духу. Вирватися з задухи, шуму, гуркоту і многоликості міста на природу, до тихого, ледь чутного шереху листя молодого лісу, свіжого, що тільки-но налилося зеленню; повалятися на зеленій траві, такій ніжній, соковитій і ламкій, що здається хрусткою.

А треба було залишитися. Адже торжество! У вухах немов бринить шум, гам, сміх цього вечора. Вітання. Багато посмішок. Надто багато посмішок. Мелодійний дзвін келихів із

шампанським... Усе вже позаду — і хороше, і погане; і сварки, і радості, удачі і прикрощі — все. Зараз усі, ніби стали на рівних, і від цього полегшало, стало простіше, усі відчули себе розкутіше.

Вже більше ти не будеш залежати від викладачів. Від їхньої думки, настрою, характеру.

Ти будеш залежати від інших людей, від їхньої думки, настрою, характеру. Все життя будеш залежати від навколишніх тебе людей, а вони — від тебе.

Я ніби відчуваю якусь ніяковість перед ними, моїми друзями, вчителями, однокашниками. Я немов зрадив їх усіх в останню хвилину, і всьому тому часу, тій цілій епосі, прожитій разом з ними, що не залишився, і завважив його незначним.

А цей вечір був потрібний, як крапка в кінці речення. Поставити крапку, відчутти завершеність чогось, що вималювалось, закруглилося, оформилось, стало існуючим...

Чи, може, мені здалося, що крапку ставити рано, що немає ніякої певності і закінченості...

...піаністи і скрипалі зіграли б свої улюблені речі поставленими руками. Вокалісти проспівали б що-небудь із Диплому поставленими голосами, вельми серйозно. Потім непомітно, трохи захмелівши, всі заспівали б хором і, можливо, хоровики уміло продиригували б.

Лариса Леонідівна сказала б невеличку напутню промову. І ми всі якось раптом відчули б у душі незрозумілий легкий смуток, раптово збагнувши те, що не будемо більше ранками входити в ці двері з рогу на Мерзляковському; не почуємо цей вічний музичний гомін, що став нашим життєвим фоном; не запитаємо ключ у вахтера, не ввійдемо в знайомий клас із портретом композитора на стіні; не побачимо своїх друзів, не потиснемо руку, не запитаємо: «Ну, як справи?»

А може, ми і не думали б про це тоді ще. Перед нами розпростерся цілий незвіданий світ. Нас чекало безліч доріг, привабливих, захоплюючих і важких. Але про труднощі ніхто не думав у той вечір; нам було б просто весело. Двері в майбутнє були розчахнуті перед нами. Воно здавалося неосяжним і безкраїм, як степ, що пливе хвилями вдалину. Кожний із нас ще сьогодні немов першокласник, злегка хвилюючись і червоніючи, стояв, тримаючись за мамину руку. А вона вже

підштовхує тебе легенько за плечі. І ти стоїш, немов перед невидимим порогом у нерішучості зробити крок — крок із дитинства.

Завтра ми зробимо свій перший крок із юності, — крок у Майбутнє...

Прелюдія

Учитися на артиста, а тим паче співати — уявлялось мені дуже туманно. Навіщо вчитися співати, якщо є гарний голос і слух? Виходь собі на сцену та й співай. Учитися грати на музичних інструментах — це інша справа; коли яку клавішу натискати, довше або коротше і яким пальцем. Знову ж ноти потрібно знати, тому що кожна клавіша відповідає якійсь ноті. Минулої зими виклянчив у завклубу Андрія Гнатювича старий баян, вивчив «Полечко-поле» по самовчителю. Вже грав його обома руками окремо в повільному темпі, але от халепа: зводити обидві руки разом виявилось не так то просто! Пальці лівої руки норовили повторити рухи правої. І потрібно було чимало попотіти, щоб привчити кожну руку робити своє. А співати — як раз плюнути.

Звичайно, моя співока кар'єра почалася ще задовго до мого рішення вчитися. Не рахуючи верескливих рулад із коліски, підвішеної мотузкою до залізного гачка на сволочку, можна упевнено сказати, що перші мої вдалі спроби були в підспівуванні матері. Довгими зимовими днями (вони здавалися довгими на відміну від літніх), коли мама не йшла на роботу, а мені ще не треба було йти до школи, вона прилаштовувала на полу днище і гребінь, настроювала прядку і сідала прясти. Нитка дивом вибігала з-під пальців, намотуючись на шпульку. Прядка монотонно жебоніла, а мама співала під її акомпанемент. Пісні були тягучі й довгі, як та нитка, що вибігала з-під пальців. Вона потихеньку починала.

*Ой горе тій чайці, чаєцці небозі,
Що вивела чаєняток при битій дорозі...*

Я сидів навпроти на теплому припічку і подавав їй мички з пічурки. Як я любив слухати ці пісні! Вони незрозумілим образом вливалися в душу, падали першими чудесними зернами в серце. Іноді я пробував зненацька підспівувати, і мати хвалила, приказуючи: «Правильно виводиш».

Потім перша вчителька. Вона прийшла до нас у перший клас молоденькою, дуже гарною. І тим першим коханням, ще несвідомим, що проснулося до жінки в хлопчачому серці, була вона. Вона випромінювала ту енергію краси і чарівності, котра своїм теплом обнімала і пестила нас. Вона й сама, маючи неабиякі артистичні дані, помітила мої співочі здібності, та з декількох голосистих хлопчаків зробила ансамбль. Пісня називалась: «Вийшли в поле косарі». Ми виступили на районному огляді та отримали призове місце. Заходячи іноді до нас по дорозі додому, вона казала матері: «Пише, як курка лапою, та зате ж співає гарно!»

Так я почав поступово своє сходження. Пробував себе в різних амплуа, наприклад, у художньому свисті. Видирався на дерево, влаштовувався там зручніше і самозабутньо висвистував улюблену мелодію. Чому на дерево? Може поклик предків, а може ефект простору і свободи, котрі необхідні для творчості — це особливий стан душі, коли ти ніби ширяєш над землею і всім суетним.

Навіть на ниві дресирувальника спробував свої сили — навчив козу ставати на «кізочку». Хлопці, уздрівши таку дивину, ставали колом і просили показати номер. Вони захочували козу войовничими жестами, пританцьовуючи навкруги. І коза, ніби розуміючи їх бажання, граціозно ставала на задні ноги і задержувато наставляла роги, за що одержувала схвальні вигуки і сміх.

З усієї нашої домашньої молочної череди вціліла лише одна коза-однолітка. І мені, як самому молодшому, довірили її пасти. Самому з козою блукати по ярах та луках було нуднувато, і я часто прилаштовувався до череди, — там із хлопцями було охотніше. Коля Личак був вигадник на всякі витівки. Корови собі пасуться на болоті. Що робити? Не сидіти ж, знемагаючи від нудьги. Потинялися по березі ставка, покидали камінці «жабкою» по воді — хто далі. Надибали за греблею човен, прив'язаний під берегом. «Поплаваєм!» —

запропонував Коля, й очі його спалахнули азартом. Благочовен був просто прип'ятий залізним цепом до корча. «А коза? — затурбувався я, — адже вона скрізь ходить слідом за мною». «Та ми недалеко уздовж берега», — заспокоїв мене Коля. Ми з богом відчалили. Коза, помітивши, що її по-зрадницьки кинули, почала тривожно мекати і бігати по березі, а коли ми помітно відплили, відважно кинулася за нами у воду, і ми, цінуючи її відданість, усе ж повернули назад. А, простіше кажучи, я, злякавшись такого повороту подій, крикнув: «Коля, повертай до берега, бо якщо коза втопитьсь, мати мене вб'є!»

Звичайно, наш досвід не пропав задарма. Селом пройшла поголоска, що я вчу кіз плавати, що в запливах беруть участь до десятка тварин, і що незабаром перейду на велику рогату худобу. Дядько Микита, сам великий насмішник і вигадник, щораз при зустрічі під'юджує: «Ну ж бо, Костик, розкажи, як ти учив кізку плавати!» Поголос дійшов до матері, і вона зробила відповідні оргвисновки, але, не маючи можливості зробити цю посаду вакантною, зважаючи на те, що зайняти її бажаних не було, усе залишилося як і раніше, та все ж практичні проби з дресируваннями домашніх тварин довелося тимчасово припинити.

Як я вже згадував, сусід Микола великий вигадник (про це я як-небудь розповів іншим разом). Він почав значно раніш від мене працювати з тваринами. Якось їхній кіт занадився красти курчат. Мати наказала зловити злодюгу і зжити з двору будь-яким простим доступним способом. Звісно, як сусіда Миколи і товариш, я опинився в його асистентах. Піймавши kota і кинувши його в мішок, ми пішли на берег ставка. «Втопимо», — холодно виніс вирок Коля. Він для вірності хряснув разів зо два мішком об вербу, що росла біля води. З мішка донісся несамовитий лемент, а потім усе стихло. Мені стало шкода kota, незважаючи на всі його гріхи, і я порадив, так би мовити, зменшити його муки і виконати вирок. Коля витрусив мішок у воду. І тут бідний кіт, миттєво очунявши у холодній воді, направився до ближнього берега, тобто до нас, але зустрівши наш несамовитий опір, повернув на глибоке. Ми здивовано, з захопленням спостерігали яскравий приклад боротьби життя зі смертю. Кіт, благополучно подо-

лавши водяний рубіж, виліз на той берег, і обтрушуючись, підтюпцем зник в невеличкому ліску. З цього досвіду ми з'ясували, що коти, собаки і кози — домашні водоплаваючі тварини.

Перший провал на сцені в буквальному значенні трапився на шкільній ялинці. Мене нарядили Дідом Морозом (напевно вище хлопців нікого не знайшлося). Водячи хороводи з дітлахами навколо ялинки в довгому до п'ят, величезному справжньому овечому кожусі та шапці, і глухій масці на обличчі, — тільки невеличкі щілки для очей, — нічого не бачачи перед собою, задихаючись від жару, я сліпо плівся за дітками навколо ялинки. І раптом, наступивши на край нещільно прилягаючої ляди суфлерської ями, я провалився в неї, але, розставивши руки, утримався навісу. Незграбно борсаючись, не маючи під ногами опори, я намагався вибратися з ями. Величезні биті валянки, не бажаючи більше триматися на моїх худих ногах, ковзнули вниз, у якийсь мотлох і павутиння. Всі заметушились забігали, хтось кинувся тягти мене з ями, а найбільш здогадливі побігли закривати завісу. Весь зал качався зі сміху, і гідно оцінив цей номер.

Звичайно, були й інші дівчата і хлопці в нашому класі з гарними голосами, і вони виступали на шкільних концертах і користувалися чималим успіхом у публіки, але, очевидно, вони не бажали стати артистами. Бо Артист — це було для нас щось далеке і недосяжне, як Бог у піднебессі. Адже у нас в селі не було жодного справжнього артиста, й у сусідніх селах теж не було, і навіть у районі — жодного.

Іноді влітку до сусідки, тітки Марусі, приїжджав у відпустку дядько Павло з Одеси. Він надівав білий морський кітель із золотавими погонами і кашкет із кокардою, — високий, стрункий, гарний, сяюче-чистий. Ось таким, можливо, мені уявлявся артист.

Звісно робота артиста легка. Всі це знають. Це тобі не дрова рубати, чи в полі, як мати, від зорі до ночі вколювати, або на тракторі трястись у гуркоті і димі, як дядько Дмитро; ходити в засмальцьованому, пропахлому солідолом і соляркою комбінезоні, або там свинаркою бовтатися по коліна в кізяках. А то собі вийшов на сцену, щодня в новому костюмі, проспівав або розповів що-небудь кумедне, поблазнював, — ні тобі диму, ні